

2015. gada 24. septembrī

Viedokļa ziņojums par izglītības sistēmas attīstību

1. Kopsavilkums

Izprotot izglītības kvalitātes būtisko ietekmi uz Latvijas valsts un tautasaimniecības nākotni, mēs esam izveidojuši pārskatu par galvenajiem jautājumiem izglītības attīstībā, kuriem ir jāpievērš uzmanība. Šajā dokumentā ir sniegtas pamatnostādnes, lai lēmumu pieņēmējiem palīdzētu turpināt spert izlēmīgus soļus pretim izglītības sistēmas modernizācijai Latvijā.

Kaut arī mēs atbalstām un novērtējam Izglītības ministrijas centienus tādos svarīgos jautājumos kā jauns finansēšanas modelis, skolotāju algas līmenis un skolu tīkla konsolidācija, mēs aicinām apsvērt izglītības reformu arī no citiem skatu punktiem, proti, izmantojot internacionalizāciju, sadarbību un individualizāciju.

Izglītības reforma Latvijā ir bijusi sabiedrības uzmanības lokā un valdības darba kārtībā jau daudzus gadus. Ir tikušas ieviestas izmaiņas, tomēr ir vispāratzīts, ka tās nav bijuši pietiekamas. Šajā jomā ir veiksmīga prakse gan Latvijā, gan ārvalstīs, no kuras mēs varētu mācīties un iedvesmoties.

Mēs ierosinām sākt jaunu posmu Latvijas izglītības sistēmas modernizācijā, ievērojot šādas pamatnostādnes:

- a) uzsvērt nepieciešamību steidzami modernizēt augstākās izglītības iestādes (AII), jo tām ir nozīmīga loma izmaiņu paātrināšanā citās izglītības sistēmas struktūrās;
- b) diskutējā par izglītības reformu mainīt akcentu no "finanšu jautājumiem" uz "sistēmas modernizēšanu";
- c) sekmēt un uzlabot sadarbību starp dažādām institūcijām visos izglītības sistēmas līmeņos, lai piedāvātu labāku kvalitāti ar efektīvāku resursu izmantošanu;
- d) veikt izšķirošus lēmumus, kas mudinātu Latvijas labākās augstskolas uzlabot studiju procesa kvalitāti tā, lai tās spētu konkurēt starptautiskajā arēnā;
- e) pievērst uzmanību tā sauktajām "21. gadsimta prasmēm" (sociālās un rakstura prasmes) un izstrādāt rīcības plānu, lai pamatizglītības un vidējās izglītības ietvaros tās attīstītu gan skolēnos, gan skolotājos;
- f) mazināt paaudžu plaisu, kas, šķiet, ir izplatīta visā izglītības sistēmā.

Izprotot veicamā uzdevuma milzīgo mērogu, mēs iesakām izveidot darba grupu ar pieredzi pārmaiņu vadībā un izglītības jomā, kura spētu iedzīvināt lielo plānu reālā darbībā. Darba grupā ir jāiekļauj pārstāvji no privātā un valsts sektora, no vietējām un starptautiskām organizācijām, un no izglītības jomas dalībniekiem gan Latvijā, gan citās valstīs.

Visbeidzot, apsverot galvenos jautājumus, kas saistīti ar Latvijas izglītības sistēmu, aicinām Latvijas lēmumpieņēmējus un domas veidotājus meklēt skaidru visas izglītības sistēmas redzējumu. Šādam redzējumam varētu būt nozīmīgs praktisks svars nepieciešamo izmaiņu un uzlabojumu veikšanas gaitā.

2. Rekomendācijas

Kā jau izklāstīts, mēs ierosinām apsvērt izglītības sistēmas modernizāciju no šādiem skatu punktiem: internacionalizācija, sadarbība un individualizācija. Esam attiecīgi sadalījuši savus galvenos ieteikumus trīs daļās.

Internationalizācija

1. Uzsākt "Nākotnes institūciju vadītāju" attīstības programmu īstenošanu vidusskolu un AII vadītāju jaunajai paaudzei. Šajā aspektā ir ieteicama sadarbība ar starptautiskajām AII.
2. Apkopot un izplatīt informāciju, kas ļautu izveidot objektīvu, visaptverošu un precīzu Latvijas skolu un augstskolu klasifikāciju.
3. Internacionalizācija jārisina, ņemot vērā ilgtermiņa stratēģiju valstī. Šajā ziņā varētu ieplānot īpašu finansējumu izcilu starptautisko studentu un mācītspēku piesaistīšanai.
4. Augstākajām izglītības iestādēm, kuras piešķir akadēmiskos grādus, būtu jātiecas pēc attiecīgās starptautiskās akreditācijas.

Sadarbība

1. Pastiprināt konsultatīvo padomju lomu augstskolās, lai veicinātu pārskatatbildību un nodrošinātu stratēģisku pieeju.
2. Motivēt AII izstrādāt elastīgākas pārvaldības procedūras profesionālo mācību programmu izstrādē, īstenošanā un uzlabošanā, veicinot mijiedarbību ar darba tirgu.
3. Pārskatīt akreditāciju / licencēšanu un finanšu atbalsta piešķiršanu, lai sekmētu starpinstitucionālo sadarbību, pastiprinātu sadarbību ar uzņēmējdarbības vidi un veicinātu akadēmisko izcilību. Viena iespēja būtu: stingras / ilgas akreditācijas procedūras valsts finansētajām akadēmiskajām programmām, bet elastīgāka / paātrināta licencēšanas kārtība profesionālajām programmām.
4. Veicināt sadarbību starp pamata un vidējā izglītības iestādēm un AII, lai atbalstītu skolotājus jauno tehnoloģiju integrācijā.
5. Būtu jāpieprasa no universitātēm, lai tās veicina ekosistēmu izveidošanu informācijas apmaiņai un sadarbībai starp zinātnes un uzņēmējdarbības struktūrvienībām. Tādas nesen uzsāktās iniciatīvas kā "RTU Dizaina Fabrika" un "Demola Latvia", lai arī atrodas sākotnējā stadijā, būtu pelnījušas saņemt investīcijas un atbalstu.

Individualizācija

1. Veikt neatkarīgu un visaptverošu studentu noturēšanas un mācību iestāžu pabeigšanas novērtējumu visos izglītības sistēmas līmeņos.
2. Likst uzsvāru uz personalizētu izglītōšanu vidusskolas un vispārējās vidējās izglītības programmās. Skolu pārvaldēm jāskā pārfokusēt savas atbalsta programmas, virzoties uz individuālizētāku pieeju
3. Ieviest 21. gadsimta kompetenču attīstības moduļus kā obligātu sastāvdaļu vidusskolu, arodskolu un vispārējās vidējās izglītības programmās, lai veicinātu t.s. "mīksto" (sociālo) un vadības kompetenču veidošanos.
4. Aicinām sabiedrībā – studentu, vecāku un skolotāju vidē – veicināt personīgas atbildības kultūru, nodrošinot un pieprasot pienācīgas kvalitātes izglītības pakalpojumus.
5. Attīstīt mūžizglītības iespējas nozīmīgās rūpniecības un pakalpojumu jomās, kas ļautu atsaukties pārmaiņām darba tirgū. Studentiem un profesionāļiem jābūt piekļuvei personiskai un neatkarīgai palīdzībai, lai veidotu savu mūžizglītības gaitu.
6. Pedagoģiskais personāls visos līmeņos ir jāvērtē un jāapmāca pēc individuāliem attīstības plāniem.
7. Jāizveido īpaša finansējuma pozīcija spējīgāko Latvijas mācībspēku, pētnieku, studentu un skolēnu atbalstam, kā arī jānodrošina tiem individuāla ekspertu un vadošo mācībspēku palīdzība.

3. Rekomendāciju pamatojums

1. Internacionalizācija

- a. Latvijas demogrāfiskā nākotne liecina, ka iedzīvotāju skaits Latvijā samazinās, kas ietekmē arī izglītības sistēmu (mazāk ieinteresētu studentu un arī mazāk pedagogu).
- b. Pastāv cieša saikne starp augstākās izglītības internacionalizāciju un starptautisko konkurētspēju. Augstākās izglītības atvērtība starptautiskajai sabiedrībai un zinātības ("know-how") apmaiņai būtu jānosaka kā augstākās izglītības attīstības prioritāte. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam ir noteikts mērķis paaugstināt ārvalstu studentu īpatsvaru Latvijā līdz 10% no kopējā studentu skaita.
- c. Nepastāv viegli pieejama, sistematizēta un homogēna informācija par izglītības kvalitāti dažādās iestādēs.
- d. Viens no kritērijiem, vērtējot augstākās izglītības starptautisko konkurētspēju, ir tās pievilcīgums. Augstākās izglītības vide Latvijā ir noslēgtāka nekā labākajās ārvalstu augstskolās. Daļēji to nosaka izglītības kvalitātes un normatīvie ierobežojumi. Augstākās izglītības kvalitāte ir cieši saistīta ar akadēmiskā personāla kvalifikāciju un zinātnisko darbību; trūkstot atbilstošai finansēšanas sistēmai, tāds personāls turpina sarukt.

2. Sadarbība

- a. Pastāv disproporcija starp universitāšu / koledžu studiju programmām un darba tirgus pieprasījumu. Saskaņā ar Labklājības ministrijas ziņojumu, tuvākajos gados kvalificētu lauksaimniecības un mežsaimniecības darbinieku, kvalificētu strādnieku un amatnieku, kā arī iekārtu un mašīnu operatoru un izstrādājumu montieru pieprasījums pārsniegs

piedāvājumu. Vienlaikus piedāvājums pārsniegs pieprasījumu šādās kategorijās: vadītāji, vecākie speciālisti, speciālisti, ierēdņi, pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki, citi vienkārša darba veicēji.

- b. Augstākās izglītības sistēma ir piedzīvojusi lielas pārmaiņas, kas saistītas ar vēsturiskās situācijas un demogrāfijas izmaiņām pēdējo 25 gadu laikā. Šis process ir ietekmējis augstskolu spējas veikt kvalitatīvu stratēģisko plānošanu. Viens šīs problēmas piemērs ir pārmērīga infrastruktūras kapacitāte.
- c. Rodas iespaids, ka AII darbību nosaka ļoti sarežģīta un lēna pārvaldības sistēma, kas varētu būt iemesls elastības trūcumam, absorbējot izmaiņas un jauninājumus. Tas ir īpaši svarīgi attiecībā uz tām AII, kuras ir pievērsušās profesionālo grādu piedāvāšanai.
- d. Darba tirgus pārstāvju līdzdalība, izstrādājot mācību programmas universitātēs, koledžās un arodskolās nav pietiekama. Mēs saprotam, ka attiecīgie uzņēmēji acīmredzot nav pilnībā pārstāvēti dialogā, jo akreditācijas komisijā tikai viens pārstāvis no LDDK un viens no LTRK. Ja AII izstrādātu programmu, piemēram, viesmīlībā, galvenajiem nozares ekspertiem būtu aktīvi jāiesaistās šajā procesā.
- e. Latvijas augstākās izglītības sistēma ir pārāk sadrumstalota, par ko ik gadu liecina pieaugoša disproporcija: studentu skaita samazināšanās un augstskolu un studiju programmu skaita palielināšanās. AII sadrumstalotība noved pie resursu sadrumstalotības, neattīstītas resursu sadales un dublētām studiju programmām ar neskaidri definētiem studiju mērķiem un rezultātiem.
- f. AII programmu akreditācijas sistēma pašlaik netiek uzverta kā kvalitātes apliecinājums potenciālo studentu un darba devēju vidū.
- g. AII piedāvā profesionālās un akadēmiskās programmas ar līdzīgu pārvaldības un akreditāciju kārtību. Akadēmiskās un profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanai būtu nepieciešams atšķirīgs pārvaldes veids un struktūras.
- h. Budžeta sadale ilgstoši ir tikusi balstīta uz valsts finansējuma viena pīlāra modeli. Mēs zinām, ka Izglītības ministrija šobrīd nodarbojas ar trīs pīlāru finansēšanas modeļa ieviešanu (bāzes finansējums; finansējums, kas orientēts uz darbības rezultātiem; finansējums, kas orientēts uz jauninājumiem). Mēs saprotam, ka, šo reformu pareizi īstenojot, varētu būtiski uzlaboties budžeta vietu sadalījuma efektivitāte.
- i. Lielākā daļa skolotāju (kā daļa no iedzīvotāju novecošanās problēmas) nav pārāk kompetenti jauno tehnoloģiju lietošanā, kas rada nelabvēlīgu efektu: studentiem jāapmāca skolotājus tehnoloģiju izmantošanā.

3. Individualizācija

- a. No 2010. gada absolventu skaits ir samazinājies, bet koledžu un universitāšu skaits ir palielinājies. Te liela nozīme ir demogrāfiskajai situācijai. Tomēr šķiet, ka studentos kopumā trūkst mācību motivācijas, it īpaši trūkst motivācijas uzņemties pilna laika studiju saistības.
- b. Vidusskolu audzēkņi nav motivēti studēt un iegūt augstākās izglītības grādu. Aptuveni 30% vidusskolu absolventu neturpina mācības augstskolās, bet pieprasījums pēc mazkvalificēta darbaspēka samazinās.
- c. Vidusskolu audzēkņi var apmeklēt tādus pasākumus kā "Skola 2015", "Ēnu dienas" un atvērto durvju dienas vai tādās tīmekļa lapas kā profesijupasaule.lv un niid.lv, lai iegūtu un izvērtētu informāciju sev piemērotas augstskolas / koledžas izvēlei. Tomēr lielākajai daļai audzēkņu nav piekļuves īsti labiem personiskajiem piemēriem un atbalstam saistībā ar viņu nākotnes karjeru.

- d. Spējīgi jaunie pētnieki atstāj valsti labāku pētniecības un dzīves līmeņa iespēju meklējumos. Šo situāciju daļēji rada ierobežotie resursi pētniecībai (zem ES vidējā līmeņa) un piešķirto resursu sadales sadrumstalotība.
- e. Pastāv neatbilstība starp darba devēju vajadzībām, darbinieku gaidām un mācību saturu skolās un universitātēs. Skolu un universitāšu piedāvātais saturs nemainās, nenotiek tik ātras izmaiņas, virzoties uz kompetencēs balstītu saturu, kā to varētu sagaidīt darba devēji un uzņēmumi 21. gadsimtā.
- f. Mēs redzam, ka pastāv atbalsta trūkums spējīgākajiem Latvijas studentiem, kuri, atbalstam pastāvot, varētu sekmīgāk nodoties studiju procesam un izmantot labākas apmācību iespējas. Šķiet, ka pastāv programmas un studenti, kas ieguvuši pieeju budžeta vietām, lai gan studiju procesa kvalitāte neattaisno ieguldījumus.

Detalizēti apsvērumi izglītības sistēmas attīstībai

I daļa: Ilgtermiņa programma

1. Studentu noturēšanas un mācību iestāžu pabeigšanas rādītāji
2. Karjeras kompetenču stiprināšana izglītības programmās
3. Izglītības iestāžu pārvaldības struktūras modernizācija
4. Jauno tehnoloģiju ieviešana izglītības programmās
5. Studiju programmu personalizācija
6. Pedagogu un mācībspēku attīstības veicināšana
7. Pētniecības potenciāla optimizācija
8. Kvalitātes nodrošināšanas sistēmas pārveide
9. Novecošanās seku un plaisas starp paaudzēm mazināšana
10. Pārmaiņu pieņemšanas un orientācijas uz rezultātiem motivēšana

II daļa: Īstermiņa programma

1. Demogrāfisko problēmu pārvarēšana
2. Akreditācijas procesa lietderības paaugstināšana
3. Atbalsts izglītības internacionalizācijai
4. Budžeta vietu taisnīgāka sadale

I daļa: Ilgtermiņa programma

1. Studentu noturēšanas un mācību iestāžu pabeigšanas rādītāji

A. Problēmas:

1. **No 2010. gada absolventu skaits ir samazinājies, bet koledžu un universitāšu skaits ir palielinājies.** Te liela nozīme ir demogrāfiskajai situācijai. Tomēr šķiet, ka studentos kopumā trūkst mācību motivācijas, it īpaši trūkst motivācijas uzņemties pilna laika studiju saistības, kas notiek galvenokārt to problēmu dēļ, par kurām mēs runājam šā viedokļa ziņojumā. 1990./1991. studiju gadā Latvijā bija 10 universitātes / koledžas ar kopējo studentu skaitu 45953; tika uzņemti 9514 studenti, studijas pabeidza 5668 studenti (kas ir 60% no uzņemto studentu skaita). 2010./2011. studiju gadā Latvijā bija 58 universitātes / koledžas ar kopējo studentu skaitu 103856; tika uzņemti 31012 studenti, studijas pabeidza 26545 studenti (tas bija labākais gads šī rādītāja ziņā: grādu ieguva 86% no uzņemto studentu skaita). Tomēr 2013./2014. studiju gadā Latvijā bija 61 universitāte / koledža; kopējais studentu skaits bija tikai 89671; tika uzņemti 31219 studenti, studijas pabeidza 21610 studenti (tikai 69% no uzņemto studentu skaita). 2014./2015. akadēmiskajā gadā Latvijas universitātēs studēja 85,9 tūkstoši studentu, kas ir par 4,3% mazāk nekā iepriekšējā gadā un par 17,2% mazāk nekā 2010./2011. studiju gadā¹ (*Skat. arī 3, A, 1 I daļā*).
2. **Vidusskolu audzēkņi nav motivēti studēt un iegūt augstākās izglītības grādu.** Aptuveni 30% vidusskolu absolventu neturpina mācības augstskolās, bet pieprasījums pēc mazkvalificēta darbaspēka samazinās. 2013. gadā aptuveni 10% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem bija pamata izglītība vai pat zemāka līmeņa izglītība, turklāt tuvākajā nākotnē nav gaidāms, ka šī proporcija varētu mainīties².

B. Rekomendācijas:

1. Ir jāveic **neatkarīgs un visaptverošs** novērtējums par to, kāds ir audzēkņu skaits, kas turpina mācības visos izglītības sistēmas līmeņos.
2. Ārvalstu studenti varētu palīdzēt uzturēt audzēkņu skaitu, kas turpina mācības vēlamā jeb pieņemamā līmenī. Pirmkārt, viņiem ir mazāk iespēju studiju laikā sākt strādāt vietējā tirgū. Otrkārt, **kvalitatīva starptautiskā studentu sastāva ieplūdums** varētu palīdzēt uzlabot motivāciju vietējo kursa biedru vidū. Ir pierādīts, ka spējīgi starptautiskie studenti veicina programmu kvalitāti. No visiem Latvijā augstākās izglītības sistēmā uzņemtajiem studentiem pagājušajā mācību gadā 5285 studenti, tostarp - ārvalstu pilsoņi, bija ieguvuši iepriekšējo izglītību ārvalstīs; kopš iepriekšējā mācību gada šādu studentu skaits ir palielinājies par 18%³.
3. **Likt uzsvāru uz personalizētu izglītošanu vidusskolas un bakalaura programmās.** Skolu pārvaldēm jāvirzās uz individuālākas pieejas metodēm. Labākajām izglītības iestādēm vienmēr ir bijusi raksturīga izglītības procesu personalizācija, kas ir pozitīvi ietekmējusi studiju procesa kvalitāti un vairojusi to audzēkņu skaitu, kas turpina mācības. Lai arī

¹ www.delfi.lv, "Latvijas augstskolās samazinās studentu skaits", 5.11.2014.

² Labklājības Ministrija, Informatīvais ziņojums „Par darba tirgus īstermiņa prognozēm 2015. gadam un bezdarbnieku un darba meklētāju prioritārajiem apmācību virzieniem”, 5.06.2015.

³ www.delfi.lv, "Latvijas augstskolās samazinās studentu skaits", 5.11.2014.

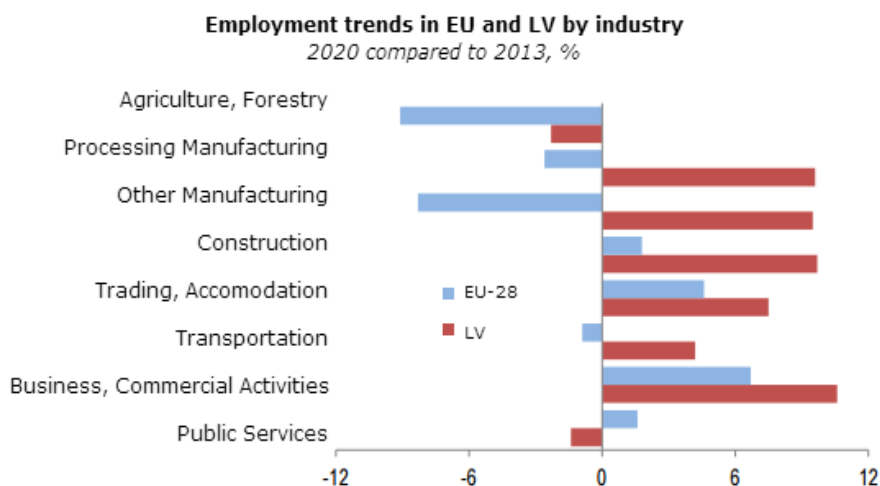
personalizācija var sākotnēji šķist dārga, procesa rezultātam un atbilstošu metodiku lietošanai vajadzētu spēt izmaksas kompensēt (*Skat. arī 2, A, 1; 2, B, 1; un 2, B, 5 I daļā*).

4. Te varētu palīdzēt **sadarbība ar kompetentām NVO**, kuras spēj piedāvāt apmācību un mentoringu. Latvijā ir vairākas organizācijas, kas izmanto dažādas personalizācijas metodes apmācībā un mentoringā. Izglītības iestādes varētu sadarboties ar tām un mācīties no viņu pieredzes (*Skat. arī 2, A, 1 I daļā*).
5. **Papildu atbalsts skolu audzēkņiem ar zemu ienākumu līmeni.** Nozīmīgākais riska faktors pamatskolas un vidusskolas skolēniem skolas nepabeigšanai ir regulāri neattaisnoti skolas kavējumi. 83% skolu vadītāji norādīja, ka šis faktors ir ļoti nozīmīgs. Mācību pārtraukšanu pirms skolas beigšanas varētu novērst šādi atbalsta pasākumi: (1) stipendijas; (2) transporta izdevumu izmaksu segšana; (3) mācību materiālu izmaksu segšana⁴. Rēķināties, ka šie varētu būt tikai daži no faktoriem un ka ir arī citi, kas ietekmē audzēkņu lēmumu nepabeigt mācības, piemēram, ģimenes atbalsta trūkums vai motivācijas trūkums mācību kvalitātes dēļ.

2. Karjeras kompetenču stiprināšana izglītības programmās

A. Problēmas:

1. Turpina pieaugt darba devēju pieprasījums pēc tā sauktajām "**21. gadsimta prasmēm**", kas ir, galvenokārt, sociālās un rakstura prasmes (*Skat. arī 1, 1, B, 3 un 1, B, 4 I daļā*).
2. Vidusskolu audzēkņi var apmeklēt tādus pasākumus kā "Skola 2015", "Ēnu dienas" un atvērto durvju dienas vai tādas tīmekļa lapas kā profesijupasaule.lv un niid.lv, lai iegūtu un izvērtētu informāciju sev piemērotas augstskolas / koledžas izvēlei. **Tomēr lielākajai daļai audzēkņu nav piekļuves īsti labiem personiskajiem piemēriem un atbalstam** saistībā ar viņu nākotnes karjeru.
3. Pastāv disproporcija starp universitāšu / koledžu studiju programmām un darba tirgus pieprasījumu.

Source: Cedefop, EM prognozes

5

⁴ Nodibinājums „Baltic Institute of Social Sciences”, “Pētījums par priekšlaicīgas mācību pamešanas iemesliem un riskiem jauniešiem vecuma grupā no 13 līdz 18 gadiem”, 2014

⁵ Labklājības Ministrija, Informatīvais ziņojums „Par darba tirgus īstermiņa prognozēm 2015. gadam un bezdarbnieku un darba meklētāju prioritārajiem apmācību virzieniem”, 5.06.2015.

4. Saskaņā ar Labklājības ministrijas ziņojumu, tuvākajos gados kvalificētu lauksaimniecības un mežsaimniecības darbinieku, kvalificētu strādnieku un amatnieku, kā arī iekārtu un mašīnu operatoru un izstrādājumu montieru pieprasījums pārsniegs piedāvājumu. Vienlaikus piedāvājums pārsniegs pieprasījumu šādās kategorijās: vadītāji, vecākie speciālisti, speciālisti, ierēdņi, pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki, citi vienkārša darba veicēji⁶.
5. **Darba tirgus pārstāvju līdzdalība, izstrādājot mācību programmas universitātēs, koledžās un arodskolās nav pietiekama.** Mēs saprotam, ka atbilstošās jomas uzņēmēji nav pilnībā pārstāvēti dialogā, jo akreditācijas komisijā ir tikai viens pārstāvis no LDDK un viens no LTRK. Ja AII izstrādātu programmu, piemēram, viesmīlībā, galvenajiem nozares ekspertiem būtu aktīvi jāiesaistās šajā procesā.⁷

B. Rekomendācijas:

1. "Personiska pieeja" - **21. gadsimta kompetenču attīstības moduļu ieviešana kā obligāta sastāvdaļa vidusskolu, arodskolu un bakalaura programmās.** Programmu "JAL", "Go Beyond" un "Iespējamā misija" piedāvāto apmācības modeļu izmantošanas paplašināšana visās Latvijas skolās (*Skat. arī 1, B, 3 un 1, B, 4 I daļā*).
2. **Universitāšu / koledžu studiju programmas, kas ir saskaņotas ar darba tirgu un darba devējiem.** Tas ir īpaši svarīgi attiecībā uz arodskolām un profesionālo studiju programmām augstskolās. Būtu jāveicina, lai šādas programmas piedāvājošās institūcijas saskaņotu programmu saturu un secību ar darba tirgus pieprasījumu. Pastāv daudzi sekmīgas pieredzes piemēri, tādi kā lauksaimniecības skolas Francijā / Spānijā un studiju programmas viesmīlībā ASV un Šveicē.
3. Izveidot speciālistu grupu, kas strādātu ar mūzizglītības jautājumiem. Studentiem un profesionāļiem jābūt piekļuvei personiskai un neatkarīgai palīdzībai, lai veidotu savu mūzizglītības gaitu. Latvijas žurnālists un politiķis Arvils Ašeradens ir ierosinājis, ka Latvijas valdībai vajadzētu izveidot karjeras konsultantu tīklu ne tikai pamatskolu vai vidusskolu audzēkņiem, bet arī visām pārējām ieinteresētajām vecuma grupām. Mūsdienās labs karjers posms ilgst aptuveni piecus vai septiņus gadus; karjeras konsultants varētu palīdzēt saprast, kādi soļi jāšper, lai nonāktu nākamajā karjeras posmā⁸.
4. **Individuālai konsultēšanai / mentoringam** jāklūst par būtisku profesionālo programmu sastāvdaļa (*Skat. arī 1, B, 3 I daļā*).

3. Izglītības iestāžu pārvaldības struktūras modernizācija

A. Problēmas:

1. Augstākās izglītības iestāžu skaita un daudzveidības straujais pieaugums kopš 1991. gada, iespējams, ir kavējis vadības struktūru un personāla veiksmīgu attīstību un **profesionalitātes palielināšanu**⁹ (*Skat. arī 1, A, 1 I daļā*).

⁶ Labklājības Ministrija, Informatīvais ziņojums „Par darba tirgus īstermiņa prognozēm 2015. gadam un bezdarbnieku un darba meklētāju prioritārajiem apmācību virzieniem”, 5.06.2015.

⁷ Ministru kabineta noteikumi Nr.230, “Studiju programmu licencēšanas noteikumi”, 25.04.2013.

⁸ Latvijas Avīze, Linda Rumka, “Kāpēc skolas ražo bezdarbniekus?” 28.04.2015.

⁹ Latvijas Centrālās Statistikas dati, “Augstskolas un koledžas”, 2015

2. Augstākās izglītības sistēma ir piedzīvojusi lielas pārmaiņas, kas saistītas ar vēsturiskās situācijas un demogrāfijas izmaiņām pēdējo 25 gadu laikā. Šis process ir ietekmējis augstskolu **spējas veikt kvalitatīvu stratēģisko plānošanu**. Viens šīs problēmas piemērs ir pārmērīga infrastruktūras kapacitāte (*Skat. arī 1, A, 1 I daļā*).
3. Šķiet, ka AII darbību nosaka ļoti sarežģīta un lēna pārvaldības sistēma, kas varētu būt iemesls **elastības trūkumam, absorbējot izmaiņas un jauninājumus**. Tas ir īpaši svarīgi attiecībā uz tām AII, kuras ir pievērsušās profesionālo grādu piedāvāšanai.
4. AII piedāvā profesionālās un akadēmiskās programmas ar līdzīgu pārvaldības un akreditāciju kārtību. **Akadēmiskās un profesionālās izglītības kvalitātes nodrošināšanai būtu nepieciešams atšķirīgs pārvaldes veids un struktūras** (*Skat. arī 6, B, 4 I daļā*).

B. Rekomendācijas:

1. **Pastiprināt konsultatīvo padomju lomu augstskolās.**
2. Uzsākt "**Nākotnes institūciju vadītāju**" **attīstības programmu** īstenošanu vidusskolu un augstāko izglītības iestāžu (AII) vadītāju jaunajai paaudzei. Ir ieteicama sadarbība ar starptautiskajām AII (*Skat. arī 2, B, 3 I daļā*).
3. **Elastīgākas pārvaldības procedūras** profesionālo mācību programmu izstrādē, īstenošanā un uzlabošanā, veicinot mijiedarbību ar darba tirgu.
4. **Pārskatīt akreditāciju / licencēšanu.** Viena iespēja būtu: stingras / ilgas akreditācijas procedūras valsts finansētajām akadēmiskajām programmām, bet elastīgāka / paātrināta licencēšanas kārtība profesionālajām programmām (*Skat. arī 2, A, 1 II daļā*).

4. Jauno tehnoloģiju ieviešana izglītības programmās

A. Problēmas:

1. Šķiet, ka tehnoloģijas tiek izmantotas tikai kā papildiespēja studentiem un vairumā studiju programmu nav pirmajā vietā. Līdz ar to **studiju programmās netiek panākta sinerģija starp tehnoloģiju izmantošanu un mācībām**¹⁰.
 - a. "Analizējot pamatzglītības standartu, redzams, ka tikai tādos priekšmetos kā matemātika, dabaszinības, ķīmija, fizika, bioloģija, ģeogrāfija un informātika (kas ir daļa no zinātnes un tehnoloģijas pamatiem), un tikai marginālā veidā ir minētas tās prasmes, kas nepieciešamas, strādājot ar informācijas un komunikāciju tehnoloģijām¹¹."
 - b. Mācību procesā gandrīz nemaz netiek izmantotas tehnoloģijas, lai analizētu datus; nenotiek mijiedarbība starp studentiem ar tehnoloģiju starpniecību. Pamatizglītības standartā ierakstītais par tehnoloģiju izmantošanas veidiem galvenokārt attiecas uz avotu un datu atlasī, meklēšanu, izvēli, apstrādi, informatizācijas parādīšanu un iegūšanu, u.tml. Datu analīze ir tikai neliela daļa no standarta.

¹⁰ Inese Lūsēna-Ezera, Dr.sc.administr, Liepājas Universitāte, Latvija, Kristīne Bārdule, Liepājas Universitāte, Latvija, "Technologies in modern school – necessity and challenges"

¹¹ Inese Lūsēna-Ezera, Dr.sc.administr, Liepājas Universitāte, Latvija, Kristīne Bārdule, Liepājas Universitāte, Latvija, "Technologies in modern school – necessity and challenges"

2. Lielākā daļa skolotāju (kā daļa no iedzīvotāju novecošanās problēmas) nav pārāk kompetenti jauno tehnoloģiju lietošanā, kas rada **nelabvēlīgu efektu**: studentiem jāapmāca skolotājus tehnoloģiju izmantošanā¹² (*Skat arī 9, A, 1 I daļā*).

B. Rekomendācijas:

1. Ieteikt sadarboties ar augstskolām, lai izstrādātu informācijas un komunikāciju tehnoloģiju programmas, kas atbalstītu **skolotājus jauno tehnoloģiju izmantošanā**.
2. Investīcijām tehnoloģijās būtu jāattiecas arī uz **satūra un metodikas uzlabojumiem** mācību procesā.
3. Visu lielāko augstskolu darba kārtībā būtu jāiekļauj **MOOC jeb masveida atvērte interneta kursi**, jo tie veicina mācībspēku starptautisko konkurētspēju, studentu-nerezidentu piesaistīšanu un AII atpazīstamību. Gadījumā, ja trūkst piemērotu mācībspēku, augstskolas varētu mēģināt piesaistīt starptautiskos mācībspēkus vai mācībspēkus no diasporām.

5. Studiju programmu personalizācija

A. Problēmas:

1. **Latvijas augstākās izglītības sistēma ir pārāk sadrumstalota**, par ko ik gadu liecina pieaugoša disproporcija: studentu skaita samazināšanās un augstskolu un studiju programmu skaita palielināšanās^{13, 14} (*Skat. arī 1, A, 1 I daļā*).
2. AII sadrumstalotība noved pie **resursu sadrumstalotības**, neattīstītas resursu sadales un dublētām studiju programmām ar neskaidri definētiem studiju mērķiem un rezultātiem¹⁵ (*Skat. arī 1, A, 1 I daļā*).

B. Rekomendācijas:

1. **Akadēmiskajām programmām jāpaliek kā nišas pakalpojumam** studentiem, kuri tiecas pēc pēc akadēmiskās karjeras vai nu humanitārajās zinātnēs, vai dabaszinātnēs.
2. **Profesionālās programmas būtu vairāk jāpielāgo** studentu un darba tirgus prasībām. Ir jāapsver un jāuzlabo moduļu sistēma, alternatīvā izglītība un sadarbība starp augstākās izglītības iestādēm (*Skat. arī 2, A, 1 I daļā*).

6. Pedagogu un mācībspēku attīstības veicināšana

A. Problēmas:

1. **Pastāv lielas atšķirības fakultātes mācībspēku sastāvā dažādās AII**. Piemēram, ir tādas AII / nodaļas, kuros 80% ir pilna laika mācībspēki, un ir tādas, kur pilna laika mācībspēku ir 0%. Mēs saprotam, ka abas galējības var nelabvēlīgi ietekmēt izglītības procesu. Prakse rāda: mācībspēki, kas ir nodarbināti pilnu laiku, ir zinošāki un aktīvāki, un ar lielāku iniciatīvu

¹² Inese Lūsēna–Ezera, Dr.sc.administr, Liepājas Universitāte, Latvija, Kristīne Bārdule, Liepājas Universitāte, Latvija, “Technologies in modern school – necessity and challenges”

¹³ Izglītības un zinātnes ministrija, Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departaments, “Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2014.gadā”, 2015

¹⁴ Latvijas Centrālās Statistikas dati, “Augstskolas un koledžas”, 2015

¹⁵ Saeimas paziņojums, Solvita Āboltiņa, “Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.2020.gadam apstiprināšanu”, 22.05.2014

studiju procesā¹⁶. Mēs saprotam arī, ka darba slodzes nelīdzsvarotība vērojama arī pamata un vidējā izglītībā. Piemēram, saskaņā ar V. Vēzi, analizējot pamatskolas un vidusskolas izglītību, secināts, ka skolās 2% skolotāju strādā 36 un vairāk kontaktstundas nedēļā¹⁷.

2. Finansēšanas princips "nauda seko skolēnam" ir radījis pedagoģiskā personāla algu atšķirības dažādos reģionos ar dažāda demogrāfiju. Šis finansēšanas princips ir radījis neveselīgu konkurenci un atšķirīgu algas sadalījumu dažādu reģionu skolās¹⁸.
3. Lielākajā daļā skolu un augstskolu ir izplatīta paaudžu plaista starp mācībspēkiem un studentiem¹⁹.

B. Rekomendācijas:

1. Būtu skaidri jānošķir **prasības mācībspēku un pasniedzēju amatos** profesionālajās un akadēmiskajās programmās (*Skat. arī 5, B, 1 un 5, B, 2 I daļā*).
2. Profesionālās programmās jāiekļauj vairāk **mācībspēku-praktiķu** un jāatbalsta viņu iespēja iesaistīties nepilna laika režīmā.
3. Akadēmiskajās programmās, sekojot vadošo universitāšu praksei, jāiekļauj **galvenokārt pilna laika mācībspēki**.
4. Pedagoģiskais personāls visos līmeņos ir jāvērtē un jāapmāca pēc **individuāliem attīstības plāniem** (*Skat. arī 3, A, 4 I daļā*).
 - a. AII vajadzētu iesaistīt pasniedzējus starptautiskās apmaiņas programmās, piemēram, Erasmus +, jo lielākajā daļā universitāšu studenti pārvalda angļu valodu labāk nekā pasniedzēji²⁰.
 - b. Mēs iesakām noteikt par prioritāti rīcības plānu "Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014.-2020. gadam", kas nosaka, ka ir nepieciešama mācībspēku kvalitātes, atalgojuma un motivācijas sistēma. "Lai attīstītu mācībspēku profesionālās kompetences, plānots uzlabot mūžizglītības kompetences (IT un svešvalodu), profesionālās kompetences (piemēram, vadības, jaunievedumu, uzņēmējdarbības prasmju; iemaņu strādāt ar skolēniem, kuriem ir dažādu līmeņu kompetences), un uzlabot praktiskās iemaņas darba vietā²¹."

7. Pētniecības potenciāla optimizācija

A. Problēmas:

1. **Spējīgi jaunie pētnieki** atstāj valsti labāku pētniecības un dzīves līmeņa iespēju meklējumos.
2. Pētniecībai iedalītais budžets ir **zem ES vidējā līmeņa** un nepietiekams, lai veicinātu augstākā līmeņa pētniecību.

¹⁶ Augstākās Izglītības Padome, "Ekspertu vērtējums pa studiju virzieniem Latvijā", 8th of April, 2012

¹⁷ Izglītība un kultūra, Ilze Brinkmane, "Drīzumā pedagogu trūks, un par to ir jāsāk uztraukties!", 25.06.2014

¹⁸ Saeimas paziņojums, Solvita Āboltiņa, "Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.2020.gadam apstiprināšanu", 22.05.2014

¹⁹ Izglītība un kultūra, Ilze Brinkmane, "Drīzumā pedagogu trūks, un par to ir jāsāk uztraukties!", 25.06.2014

²⁰ Augstākās Izglītības Padome, "Ekspertu vērtējums pa studiju virzieniem Latvijā", 8.04.2012

²¹ Saeimas paziņojums, Solvita Āboltiņa, "Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.2020.gadam apstiprināšanu", 22.05.2014

3. **Nav pietiekamas sadarbības** starp uz zinātņi orientētajām un uz biznesu orientētajām pētījumu un mācību nodaļām; tas kavē "uzņēmējdarbībai draudzīgās" pētniecības sistēmas veidošanos.

B. Rekomendācijas:

1. **Jāveicina sadarbība ar starptautiskajiem pētniecības centriem.**
2. Kopējais finansējums pētniecības pozīcijām būtu **jāpalielina līdz ES līmenim.** Šis palielinājums jāapvieno ar pētnieku sagatavošanas efektivitātes uzlabošanu.
3. Pētniecību nevar ierobežot ar lietišķo pētījumu programmām. Tā vietā finansējums ir jāsadala **atbilstoši panākumu potenciālam.** Mēs iesakām iesaistīt starptautiskos ekspertus komisijās, kas lemj par dotāciju piešķiršanu.
4. Vadošo Latvijas zinātnieku **re-emigrācijai** jāklūst par prioritāti.
5. Būtu jāpieprasa no universitātēm, lai tās veicina **ekosistēmu** izveidošanu **informācijas apmaiņai un sadarbībai** starp zinātnes un uzņēmējdarbības struktūrvienībām. Tādas nesēn uzsāktas iniciatīvas kā "RTU Dizaina Fabrika" un "Demola Latvia", lai arī atrodas sākotnējā stadijā, būtu pelnījušas saņemt investīcijas un atbalstu.
6. Ir jāturpina pētniecības finansēšanas avotu **dažādošana un integrēšana.** Pētniecības nodaļām būtu jāatrod līdzsvars starp publisko un privāto finansējumu saviem projektiem.

8. Kvalitātes nodrošināšanas sistēmas pārveide

A. Problēmas:

1. Skolu un augstskolu kvalitātes rādītājos joprojām pārāk liels uzsvars tiek piešķirts **ierobežotam skaitam mācību rezultātu** (valoda, matemātika)²² (*Skat. arī 2, A, 1 I daļā*).
2. **Nav viegli pieejama, sistematizēta un homogēna informācija** par izglītības kvalitāti dažādās iestādēs.
3. Trūkst nākamo darba devēju **līdzdalības izglītības procesā.** Tas jo īpaši attiecas uz arodskolām un profesionālajām programmām.

B. Rekomendācijas:

1. Izveidot objektīvu, visaptverošu un precīzu **Latvijas skolu un augstskolu klasifikāciju.**
2. Lai **uzlabotu mācīšanas kvalitātes nodrošināšanas procesu,** noteikti jāizvērtē dažādu kursu, moduļu un programmu rezultāti.

9. Novecošanās seku un plaisas starp paaudzēm mazināšana

A. Problēmas:

1. **Notiek iedzīvotāju novecošanās, kas ietekmē arī skolotāju novecošanos un skolotāju populācijas dinamiku.** Saskaņā ar Latvijas iedzīvotāju demogrāfiju, pasniedzēju grupa noveco. Lielākā daļa pasniedzēju ir vecumā starp 40 un 60 gadiem, bet tikai 6% no visiem pasniedzējiem ir 30 gadu vecumā un jaunāki. Tā kā skolotāju skaits turpina būtiski sarukt - 2013. gadā tas bija par 30% mazāks nekā 1998. gadā, var konstatēt, ka šķiet, nav daudz vietu jauniem un talantīgiem pasniedzējiem, jo ir samazinājies skolotāju amata vietu skaits. Ņemot

²² Latvijas Avīze, "Jau septīto reizi – augstskolu reitings", 14.05.2014

vērā iepriekš teikto, mēs secinām, ka ir relatīvi mazāk skolotāju, kas ir līdzīgi domājoši ar jauno paaudzi (*Skat. arī 4, A, 2 I daļā*).

2. Aplūkojot turpmākās demogrāfiskās prognozes, **Latvijā būs ļoti liels veco ļaužu īpatsvars** (2060. gadā tas būs 68%, kas ir augstākais starp Baltijas valstīm)²³. Šī vecuma demogrāfiskā slodze nepārprotami paplašinās paaudžu plaisu.

B. Rekomendācijas:

1. Būtu jāpārskata mācību infrastruktūra, metodoloģija, saturs un mācībspēki, ņemot vērā audzēkņu **jaunās paaudzes**.
2. Administratoriem, pasniedzējiem un uzņēmumiem jāsniedz speciāla apmācība, **kā sadarboties ar jaunākās paaudzes pārstāvjiem** (*Skat. arī 6, B, 2 I daļā*).
3. **Motivēt 20. gs. divās pēdējās dekādēs dzimušo (t.s. tūkstošgades paaudzi) paaudzi kļūt par pasniedzējiem**, lai viņi varētu izlīdzināt plaisu starp paaudzēm skolās un universitātēs, kas, kā prognozējams, nākotnē arvien palielināsies. Kā ierosina LU asociētais profesors V. Vēzis, lai motivētu skolēnus kļūt par skolotājiem, būtu svarīgi celt šīs profesijas prestižu.

10. Pārmaiņu pieņemšanas un orientācijas uz rezultātiem motivēšana

A. Problēmas:

1. **Neatbilstība starp mācību vides un satura pieprasījumu un piedāvājumu visā izglītības sistēmā.** Lai paaugstinātu vidusskolēnu (un arī augstskolu studentu) mācību sasniegumus, ir nepieciešams caurskatīt visu izglītības sistēmu, sākot no pirmsskolas līmeņa. Kā teikts "Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam", vajadzētu analizēt un pārdomāt visus izglītības sistēmas posmus, liekot uzsvāru uz tādu izglītības saturu, kas ir kompetencēs balstīts, un vairāk integrējot IKT²⁴ (*Skat. arī 2, A, 1 I daļā*).
2. **Pastāv neatbilstība starp darba devēju vajadzībām, darbinieku gaidām un mācību saturu skolās un universitātēs.** Skolu un universitāšu piedāvātais saturs nemainās, nenotiek tik ātras izmaiņas, virzoties uz kompetencēs balstītu saturu, kā to varētu sagaidīt darba devēji un uzņēmumi 21. gadsimtā. "36% darba devēju visās jomās sastopas ar talantīgu kandidātu trūkumu un grūtībām atrast darbiniekus ar nepieciešamajām prasmēm. Sagaidāms, ka 91% no tūkstošgades paaudzes paliks darbā mazāk nekā trīs gadus²⁵." (*Skat. arī 2, A, 1 I daļā*).

B. Rekomendācijas:

1. **Ilgtermiņa institucionālajos AII plānos jāiekļauj pēctecības plāns un attīstības programmas nākotnes līderiem.** Tas ļaus veicināt pozitīvu attieksmi pret nepārtrauktām pārmaiņām un progresu AII vadībā (*Skat. arī 3, B, 2 I daļā*).
2. Darba organizācijas struktūras un procedūras būtu jāpārskata. **AII rada pārāk hierarhisku iespaidu**, kontrastējot ar mūsdienu pasauli, kas prasa dinamismu un jauninājumus (*Skat. arī 3, B, 3 I daļā*).

²³ Amrop, Zane Čulkstēna, "Employer Branding Index", 23.04.2015

²⁴ Saeimas paziņojums, Solvita Āboltiņa, "Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.2020.gadam apstiprināšanu", 22.05.2014

²⁵ Amrop, Zane Čulkstēna, "Employer Branding Index", 23.04.2015

II daļa: Īstermiņa programma

1. Demogrāfisko problēmu pārvarēšana

A. Problēma:

1. **Latvijas demogrāfiskā nākotne** liecina, ka iedzīvotāju skaits Latvijā samazinās, kas ietekmē arī izglītības sistēmu (ir mazāk studentu un mazāk pedagogu)²⁶. Iedzīvotāju skaits samazinās, galvenokārt, iedzīvotāju novecošanās, zemas dzimstības un emigrācijas dēļ. "Saskaņā ar Centrālās Statistikas datiem, 2013. gada sākumā Latvijā bija 2,02 miljoni cilvēku, kas ir gandrīz par 360 tūkstošiem cilvēku mazāk nekā 2000. gadā²⁷." No Latvijas galvenokārt emigrē cilvēki darbspējīgā vecumā; visvairāk pārvietojas jaunieši²⁸ (*Skat. arī 9, A, 1 I daļā*).

B. Rekomendācijas:

1. Ņemot vērā negatīvās prognozes attiecībā uz demogrāfiju, būtu jāturpina sekmēt **izglītības eksports**.
2. "Sākot no 2011. gada, samazinās ne tikai emigrantu, bet arī imigrantu skaits; tie varētu būt potenciālie studenti universitātēs. 2013. gadā 3,2 tūkstoši darba atļauju tika izsniegtas ārzemniekiem²⁹." Šie ārzemnieki varētu būt potenciāli studenti augstskolās ar mūžizglītības saturu. **Latvijas izglītības piedāvājumam** jābūt nepārprotami izstrādātam un konsekventi popularizētam.
3. Internacionalizācija būtu jārisina, ņemot vērā ilgtermiņa stratēģiju izglītības nozarē. Šajā ziņā mums vajadzētu tiekties pēc īpaši **labiem starptautiskajiem studentiem**, jo viņi ir tie, kas veicina izglītības līmeņa paaugstināšanos. Starptautiskajiem studentiem varētu ieplānot īpašu finansējumu.

2. Akreditācijas procesa lietderības paaugstināšana

A. Problēmas:

1. AII programmu akreditācijas process pašlaik **netiek uztverta kā kvalitātes apliecinājums** potenciālo studentu un darba devēju vidū.
2. **Akreditācijas process ir pārāk birokrātisks un apgrūtināts, bet rezultāts, šķiet, neatbilst ieguldījumam** (*Skat. arī 3, B, 4 I daļā*).

B. Rekomendācijas:

1. Kā norādīts citviet šajā viedokļa ziņojumā, akreditācijas procesam būtu jāklūst stingrākam un lietderīgākam. Iespējams, akreditācija būtu jāpiešķir tikai tām programmām, kurām nepieciešams lielāks valdības atbalsts un akadēmiskais novērtējums. **Mēs iesakām, ka**

²⁶ Saeimas paziņojums, Solvita Āboltiņa, "Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.2020.gadam apstiprināšanu", 22.05.2014

²⁷ Saeimas paziņojums, Solvita Āboltiņa, "Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.2020.gadam apstiprināšanu", 22.05.2014

²⁸ Saeimas paziņojums, Solvita Āboltiņa, "Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.2020.gadam apstiprināšanu", 22.05.2014

²⁹ Ekonomikas Ministrija, "Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm", 15.08.2014

akreditācijas process notiktu tikai akadēmiskajām programmām (*Skat. arī 5, B, 1 I daļā*).

- Profesionālajām programmām vajadzētu tikt darboties brīvā tirgus sistēmā. Šo programmu "akreditējam" būtu jābūt darba tirgum. No vienas puses, darba tirgus nevar novērtēt akadēmiskās programmas; no otras - uzņēmumi ir galvenie profesionālo programmu klienti. Lai gan mēs neiesakām pilnībā likvidēt profesionālo programmu akreditācijas procesu, mēs iesakām to padarīt raitāku un atbilstošāku būtībai. **"Licencēšanas process" varētu būt otra iespēja.**
- All ir jānodrošina iegūt starptautisku akreditāciju savām akadēmiskajām programmām (*Skat. arī 3, B, 2 II daļā*).

3. Atbalsts izglītības internacionalizācijai

A. Problēmas:

- Pastāv cieša saikne starp augstākās izglītības internacionalizāciju un starptautisko konkurētspēju.** Augstākās izglītības atvērtība starptautiskajai sabiedrībai un zinātnības ("know-how") apmaiņai būtu jānosaka kā augstākās izglītības attīstības prioritāte. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam ir noteikts mērķis paaugstināt ārvalstu studentu īpatsvaru Latvijā līdz 10% no kopējā studentu skaita³⁰.
- Viens no kritērijiem, vērtējot augstākās izglītības starptautisko konkurētspēju, ir tās pievilcīgums.³¹ **Augstākās izglītības vide Latvijā ir noslēgtāka nekā labākajās ārvalstu augstskolās.** Daļēji to nosaka izglītības kvalitātes un normatīvie ierobežojumi. Augstākās izglītības kvalitāte ir cieši saistīta ar akadēmiskā personāla kvalifikāciju un zinātnisko darbību; ja nav atbilstoša finansējuma, šāda personāla skaits turpina sarukt.

B. Rekomendācijas:

- Latvijas valsts universitātes (RTU, LU un RSU) potenciāli var - pēc modernizācijas - tikt iekļūst **augstās pozīcijās starptautiskajā augstskolu reitingā.** Mēs iesakām mudināt tās censties sasniegt šo mērķi.
- Augstākajām izglītības iestādēm, kuras piešķir akadēmiskos grādus, būtu jātiecas pēc **attiecināmās starptautiskās akreditācijas** (*Skat. arī 2, B, 3 II daļā*).
- All mācībspēki un administrācija būtu pienācīgi jāapmāca par to, kas ņemams vērā, **strādājot ar starptautiskajiem studentiem.**
- Latvijas izglītības piedāvājumam** jābūt nepārprotami izstrādātam un konsekventi popularizētam.
 - Viena no svarīgākajām motivācijām ārvalstu studentiem, meklējot un izvēloties universitāti ārpus savas mītnes valsts, ir valsts augstākās izglītības reputācija³².
 - Salīdzinot "TOP 10" ārvalstu studentu izcelsmes valstis Latvijā un citur pasaulē, tikai divas valstis sakrīt. Latvijai vajadzētu studentu meklējumos vairāk pievērsties Austrumeiropai / Āzijai (Ķīnai, Dienvidkorejai, Saūda Arābijai, Malaizijai, Vjetnamai,

³⁰ Saeimas paziņojums, Solvita Āboltiņa, "Par Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.2020.gadam apstiprināšanu", 22.05.2014

³¹ Rīgas Stradiņa Universitāte, "Ārvalstu studentu portrets: Kāds tas ir un kāpēc?", 13.05.2015

³² Rīgas Stradiņa Universitāte, "Ārvalstu studentu portrets: Kāds tas ir un kāpēc?", 13.05.2015

Irānai), Centrāleiropai vai pat ASV. Latvijai jāpievērš īpaša uzmanība Austrumeiropai / Āzijai, ņemot vērā ģeogrāfisko tuvumu, kultūras līdzības un reģiona lielumu³³.

4. Budžeta vietu taisnīgāka sadale

A. *Problēmas:*

1. **Budžeta sadale ilgstoši ir tikusi balstīta uz valsts finansējuma viena pīlāra modeli³⁴.** Mēs zinām, ka Izglītības ministrija šobrīd nodarbojas ar trīs pīlāru finansēšanas modeļa ieviešanu (bāzes finansējums; finansējums, kas orientēts uz darbības rezultātiem; finansējums, kas orientēts uz jauninājumiem). Mēs saprotam, ka, šo reformu pareizi īstenojot, varētu būtiski uzlaboties budžeta vietu sadalījuma efektivitāte.
2. **Mēs redzam, ka pastāv atbalsta trūkums spējīgākajiem Latvijas studentiem,** kuri, atbalstam pastāvot, varētu sekmīgāk nodoties studiju procesam un izmantot labākas apmācību iespējas. Šķiet, ka pastāv programmas un studenti, kas ieguvuši pieeju budžeta vietām, lai gan studiju procesa kvalitāte neattaisno ieguldījumus.

B. *Rekomendācijas:*

1. **Pabeigt jaunā finansēšanas modeļa izstrādes procesu, atbalstīt tā īstenošanu un organizēt publisko apspriešanu pēc pirmā gada pieredzes.**
2. Organizēt **objektīvu un neatkarīgu novērtējumu** par budžeta vietu sadalījumu pēdējo gadu laikā.
3. Izveidot **īpašu finansējuma pozīciju spējīgāko Latvijas atbalstam** un nodrošināt tiem individuālu ekspertu un vadošo mācībspēku palīdzību.
4. Vajadzētu atbalstīt studentu iestāšanos vadošajās izglītības programmās ārzemēs, it īpaši, ja atbilstošas programmas netiek piedāvātas Baltijā. Jābūt izveidotiem stimuliem, kas mudinātu šos studentus pēc absolvēšanas atgriezties atpakaļ.

³³ Rīgas Stradiņa Universitāte, "Ārvalstu studentu portrets: Kāds tas ir un kāpēc?", 13.05.2015

³⁴ World Bank Reimbursable Advisory Service on Higher Education Financing in Latvia, "Higher Education Financing in Latvia: Analysis of Strengths and Weaknesses", 18.03.2014